

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE**

**REZUMATUL TEZEI DE
DOCTORAT**
*LITERATURA ISTORICĂ REFERITOARE LA
REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA
(1990-2015)*

**Conducător de doctorat:
Conf. univ. dr. VALER MOGA**

**Student-doctorand
ELEONORA-MARIA POPA**

**ALBA IULIA
2018**

CUPRINS

INTRODUCERE

1. LOCUL REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA ÎN ISTORIOGRAFIA POSTDECEMBRISTĂ. ASPECTE CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE	
1.1. Interpretări etimologice referitoare la evenimentele din 1989.....	11
1.2. Direcții de cercetare istoriografică în România postcomunistă.....	18
1.3. Problematika reformei istoriografiei românești după 1989.....	32
2. INTELECTUALI ROMÂNI ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA	
2.1. Etape ale controlului ideologic.....	44
2.2. Control-cenzură-represiune.....	55
2.3. Emigrație-disidență-exil.....	61
3. ISTORICII REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA, ÎNTRE MOTIVAȚIILE BIOGRAFICE ȘI PREOCUPĂRILE PROFESIONALE	
3.1. Motivații biografice.....	72
3.2. Un caz de tranziție.....	93
3.3. Preocupări profesionale.....	105
4. LITERATURA ISTORICĂ REFERITOARE LA REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA. O PERSPECTIVĂ ISTORIOGRAFICĂ	
4.1. Modele de analiză a istoriografiei din timpul regimului comunist.....	126
4.2. Perspective istoriografice asupra comunismului românesc.....	143
5. CONCLUZII.....	175
6. BIBLIOGRAFIE.....	185
7. ANEXE	

Termeni cheie: investigație istoriografică, postcomunism, neocomunism, anticomunism, disidenți români, istorici occidentali, elemente autobiografice, periodizarea regimului comunist, subiectivitate reală, obiectivitate aparentă.

Selectarea unei teme de cercetare poate fi un demers anevoios în contextul în care domeniul aferent este unul extrem de cuprinzător precum istoriografia regimului comunist din România. Începând cu anii '90 au intrat în circuitul editorial memorii, istorii politice, monografii și studii fragmentare despre aspecte economice, sociale, religioase ale căror autori sunt atât istorici români cât și occidentali. Tot în această perioadă au fost reeditate câteva dintre cărțile publicate înainte de căderea regimului comunist, de disidenți români. Una dintre principalele exigențe a fost, în acest caz, selectarea tipului de studiu, delimitarea cronologică a intervalului care urma să fie supus cercetării și aplicarea unor criterii de triaj pentru determinarea autorilor și a titlurilor care să constituie obiectul analizei.

Studiul are în vedere istoricii care au scris o istorie politică a regimului comunist din România, în intervalul 1990-2015 (sau au fost republicați în acest interval), deși aplicarea unor principii de clasificare a dus la depășirea bornelor cronologice prin acceptarea a doi autori care au fost publicați pentru prima dată în anii '60 și în anii '80 și reeditați după Revoluția din 1989. După o scurtă Introducere în care prezentăm motivația alegerii temei, obiectivele, tipurile de surse precum și metodologia, în primul capitol identificăm locul regimului comunist din România în istoriografia postdecembristă apoi în următoarele capitole apreciem statutul intelectualului în timpul regimului comunist din România, identificăm motivațiile istoricului regimului comunist român și realizăm o analiză istoriografică a literaturii istorice referitoare la regim, urmată de concluzii.

Până în acest moment, nu există interpretări ale studiilor autorilor respectivi deși sunt în mod constant citate, constituind uneori fundamentul în realizarea unor noi volume despre comunismul românesc, sau recenzate. Pentru a veni în întâmpinarea acestei necesități, am stabilit ca punct de referință anul 1989 și am început să construim de acolo, efectuând și reveniri în timp atunci când situația o cerea și punând la punct o bibliografie mixtă, alcătuită din volume și periodice de specialitate în limba română și în limbi de circulație internațională (engleză și franceză). Webografia, limitată ca dimensiune, a fost folosită doar în cazuri în care furniza informații capabile să aducă un plus de context. De o

importanță semnificativă au fost însă interviurile acordate de autorii desemnați, contribuind la o mai profundă înțelegere atât a textului cât și a motivațiilor istoricilor, dar și recenziile scrise de specialiști. Nu ne-am putut pune însă în aplicare intenția de a viziona mai multe surse media din arhiva de istorie orală a C.N.S.A.S. deoarece solicitarea nu a fost procesată până în momentul finalizării acestui studiu¹.

În general, autenticitatea și credibilitatea surselor determină validitatea unui studiu, dar ceea ce îi conferă originalitate este tipul de analiză aplicat, mai precis metodologia. Crearea unui sistem de interpretare este esențială pentru atingerea obiectivelor principale și secundare stabilite. În acest scop, am aplicat combinat cercetarea de tip istoriografic, sociologic și biografic și prelucrarea de tip calitativ și cantitativ a informațiilor, beneficiind de modele de investigație aplicate producțiilor istorice din timpul regimului comunist. Am urmărit delimitarea contextului în care au fost redactate și publicate respectivele lucrări, o clasificare a autorilor, în funcție de două coordonate: motivațiile biografice și determinările profesionale și realizarea unei analize istoriografice (elemente de formă și de conținut).

1. LOCUL REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA ÎN ISTORIOGRAFIA POSTDECEMBRISTĂ. ASPECTE CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE

Primul obiectiv a fost atins parțial și prin determinarea poziției ocupate de regimul comunist din România în istoriografia postdecembristă. În condițiile în care am stabilit evenimentele anului 1989 ca puncte de referință, am considerat necesară detectarea unei etimologii a fenomenului pentru a distinge interpretările acceptate în rândul istoricilor, politologilor și sociologilor români și occidentali (François Furet, Timothy Garton Ash, Jeff Goodwin, Lucian Boia, Vladimir Tismăneanu, Catherine Durandin, Dennis Deletant, Vladimir Pasti, Ruxandra Cesereanu).

Clarificarea acestei probleme a fost urmată de o investigație atentă a mediului istoriografic postcomunist. Beneficiind de recomandările specialistului în culturi istorice, Andi Mihalache, am reușit identificarea principalelor școli de istoriografie precum și a direcțiilor de cercetare ale reprezentanților în contextul în care, la zece ani de la Revoluție

---

¹Este vorba despre interviuri cu antropologul american Katherine Verdery, istoricul britanic Dennis Deletant și filmul *Dosarul meu de Securitate* regizat de N. Mărgineanu și produs de Agerfilm.

se punea problema existenței sau absenței unei reforme în acest mediu. Am considerat necesară o extindere a cercetării prin monitorizarea confruntărilor la nivel ideatic a specialiștilor referitor la evoluția demersurilor istoriografice din ultimii douăzeci și cinci de ani deoarece, o mare parte vizau controversale abordării regimului comunist atât din perspectivă istorică dar și istoriografică.

În urma asocierii (în anumite cazuri) a centrelor universitare cu școlile de istoriografie am intrat în contact cu nume precum Pompiliu Teodor, Ioan-Aurel Pop, Sorin Mitu, Ovidiu Pecican, Doru Radosav, Lucian Nastasă și Toader Nicoară care și-au desfășurat sau își desfășoară activitatea în Cluj-Napoca. Pentru centrul bucureștean am nominalizat pe Lucian Boia, Bogdan Murgescu, Mirela Luminița Murgescu sau Constanța Vintilă Ghițulescu și pentru cel ieșean pe Alexandru Zub, Andi Mihalache, Ștefan Gorovei, Florin Platon, Mihai Chiper, fără a ne asuma exigența unei liste complete a reprezentanților. Nu am scăpat din vedere nici școala orădeană (Gabriel Moisa), sibiană (Dan Iacob, Mihaela Grancea), sau centrele de cercetare din Alba Iulia (Iacob Mârza, Laura Stanciu), Târgu Mureș (Cornel Sigmirean, Corina Teodor) și Craiova.

2. INTELECTUALI ROMÂNI ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

Pentru a înțelege mai bine prezentul am considerat adecvată și o reevaluare a trecutului, necesară unui lector pe care vârsta l-a scutit de experimentarea constrângerilor regimului. Luând în considerare faptul că unii dintre autorii români selectați pentru acest studiu au trăit și au scris ca disidenți în timpul regimului comunist iar unii dintre istorici occidentali au efectuat stagii de studiu în România în anii '60 și '70, trecerea în revistă a etapelor controlului ideologic, a impactului cenzurii și represiunii precum și a relației dintre emigrație, disidență și exil este relevantă pentru distingerea motivațiilor în redactarea volumelor de referință. Am încercat să identificăm dimensiunea antiintelectuală a politicii oficiale așa cum e teoretizată de Florin Müller și în ce măsură represiunea alterna cu liberalizarea, pornind de la o periodizare propusă de istoricul Gabriel Moisa².

---

²Gabriel Moisa, *Clio în zodia ideologizării. Interferențe politico-istoriografice în România comunistă*, Cluj-Napoca, Mega, 2013.

Precizarea acestor coordonate sociale creează conjunctura necesară pentru atingerea următorului obiectiv care s-a materializat sub forma unui studiu preponderent biografic deoarece analiza istoriografică propusă presupune nu doar investigarea textului (conținut și formă) dar și a contextului (motivațiile redactării).

3. ISTORICII REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA, ÎNTRE MOTIVAȚIILE BIOGRAFICE ȘI PREOCUPĂRILE PROFESIONALE

Primul pas în această etapă l-a constituit stabilirea unor criterii de selecție care să permită identificarea de titluri relevante pentru demersul nostru și realizarea unei clasificări ale cărei granițe, în scopul veridicității, au fost considerate permeabile. Am identificat astfel două categorii de autori și am stabilit tipologia aferentă în funcție de motivațiile biografice și preocupările profesionale.

În cazul istoricilor români, disidenți în țară sau în exil, am socotit revelatoare pentru determinarea motivațiilor trecerea în revistă a modurilor de manifestare a opoziției, relația cu nomenclatura și impactul contactului cu un Occident democratic. Demersul autorilor străini a fost monitorizat din perspectiva evoluției interesului pentru spațiul românesc, prin prisma reacțiilor declanșate de contactul cu o Românie comunistă și apoi cu o Românie revenită la democrație. Tabloul biografic conturat a fost rezultatul interpretării mărturiilor istoricilor care în unele cazuri sunt prezente, în măsura în care au fost considerate relevante, în volumele despre regimul comunist din România dar a presupus și o inventariere a tuturor lucrărilor reprezentative referitoare la spațiul românesc. A fost interesant de remarcat modul în care autorii selectați sunt conștienții unii de ceilalți, în măsura în care sunt contemporani, se recenzează reciproc, colaborează și se recomandă în funcție de zona de expertiză.

Prima clasă a fost cea a autorilor cu motivații preponderent biografice, care a inclus disidenți din țară ce au continuat activitatea în exil și istorici care și-au manifestat opoziția doar în exterior. Volumul etalon a fost redactat în țară și publicat în Occident, inițiat la nivel conceptual în România dar redactat și publicat în exterior sau realizarea și publicarea au avut loc doar în exil. I-am încadrat în această grupă pe istoricii Ghiță Ionescu³, Victor

---

³Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București, Litera, 1994.

Frunză⁴ și Vladimir Tismăneanu⁵ cu precizarea că lucrările primilor doi autori, chiar dacă au fost publicate în anii '60, respectiv '80, au reintrat în circuitul editorial după 1989.

Tipologia specifică autorilor cu preocupări preponderent profesionale cuprinde occidentali care s-au format în medii academice care manifestau un interes deosebit pentru Războiul Rece și situația statelor din Europa Centrală și de Sud-Est și care au vizitat România în anii '60 și '70 datorită burselor *Fulbright* sau I.R.E.X. precum Keith Hitchins⁶, Katherine Verdery⁷ și Catherine Durandin⁸. Undeva la intersecția celor două categorii, abordat ca și un caz de tranziție, l-am plasat pe istoricul britanic Dennis Deletant⁹, care alături de Catherine Durandin constituie un exemplu al permeabilității limitelor clasificării propuse. Pentru a evita considerarea selecției ca arbitrară, am luat în calcul și alte aspecte precum contextul și condițiile elaborării lucrării despre regim, ineditul stilului narativ, aspectul de pionierat și ce tip de feedback a declanșat publicarea sau republicarea volumului.

4. LITERATURA ISTORICĂ REFERITOARE LA REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA. O PERSPECTIVĂ ISTORIOGRAFICĂ

Îndeplinirea unor obiective precum analiza mediului istoriografic postcomunist, identificarea istoriografiei referitoare la regimul comunist din România și aplicarea unor criterii de selecție pentru perioada 1990-2015 (cu două excepții justificate) precum și realizarea de studii biografice care să evidențieze motivele redactării unei istorii politice ne-a adus foarte aproape de finalul demersului nostru științific. Dificultatea a constat în identificarea modelului potrivit de analiză a volumelor selectate. Am exclus analiza de discurs care, prin provocările sale poate constitui subiectul unui alt studiu, și am optat pentru o investigație de tip istoriografic. În cazul celei din urmă era necesară însă o definiție mai clară a metodelor de lucru sau a scopului urmărit, prin urmare am acordat din nou

---

⁴Victor Frunză, *Istoria comunismului în România*, ediția a III-a, București, EVF, 1999.

⁵Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Polirom, 2005.

⁶Keith Hitchins, *A Concise History of Romania*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.

⁷Katherine Verdery, *Socialismul. Ce a fost și ce urmează*, Iași, Institutul European, 2003.

⁸Catherine Durandin, *Nicolae Ceaușescu. Adevăruri și minciuni despre un rege comunist*, București, Nemo, 1992.

⁹Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, ediția a III-a, București, Fundația Academia Civică, 2010.

atenție reprezentanților principalelor școli de istoriografie care, prin activitatea lor de cercetare, au oferit mai multe variante de interpretare în cazul textelor redactate în timpul regimului comunist. Așadar, am studiat înainte de toate modul în care specialiști aparținând mai multor generații de istorici precum Alexandru Zub¹⁰, Lucian Boia¹¹, Andi Mihalache¹², Florin Müller¹³, Gabriel Moisa¹⁴, Felician Velimirovici¹⁵ au abordat istoriografia comunistă, pentru a descoperi două abordări: una presupunea periodizarea producțiilor din această perioadă, în conformitate cu transformările politice și alta urmărea analiza discursului istoriografic puternic ideologizat și a „limbii de lemn”, depășind uneori limitele modelului oferit de Françoise Thom¹⁶.

Valorificând această experiență am reușit să punem la punct o grilă de analiză similară dar adaptată unui alt tip de text, de data aceasta nesupus directivelor politice, stabilind ca și criteriile ale investigației tema predominantă, modul de structurare a conținutului, tipurile de surse utilizate și procedeul de redactare. Am avut ca obiective identificarea tipului de periodizare aplicat regimului comunist din România, nominalizarea clasificărilor realizate cu referire la fenomene politice, economice, culturale și sociale, stabilirea ponderii analizelor de tip calitativ și cantitativ și a tipului abordării (subiectivă sau obiectivă), continuitatea (sau absența acesteia) între regimul Dej și Ceaușescu (din punct de vedere politic, economic sau social) și (atunci când a fost cazul) prezența în Raportul Tismăneanu.

---

¹⁰Alexandru Zub, *Clio sub semnul interogației. Idei, sugestii, figuri*, Iași, Polirom, 2006; idem, *De la istoria critică la criticism (Istoriografia română sub semnul modernității)*, București, Editura Enciclopedică, 2000; idem, *Istorie și finalitate. În căutarea identității*, Iași, Polirom, 2004; idem, *Discurs istoric și tranziție. În căutarea unei paradigme*, Iași, Institutul European, 1998; idem, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură*, Iași, Institutul European, 2000.

¹¹Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2006, idem; *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Humanitas, 2011; idem, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, București, Humanitas, 2016; idem, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Humanitas, 1998; idem, *Mitologia științifică a comunismului*, București, Humanitas, 2011; idem, *Mitul democrației*, București, Humanitas, 2007.

¹²Andi Mihalache, *Istorie și practici discursive în România democrat-populară*, București, Albatros, 2003.

¹³Florin Müller, *Politică și istoriografie în România 1948-1964*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003.

¹⁴Gabriel Moisa, *Direcții și tendințe în istoriografia românească 1989-2006*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2007; idem, *Clio în zodia ideologizării. Interferențe politico-istoriografice în România comunistă*; idem, *History, Ideology and Politics in Communist Romania*, Budapesta, Eötvös Loránd University, 2012.

¹⁵Felician Velimirovici, *Istorie și istorici în România comunistă (1948-1989)*, Cluj-Napoca, Mega, 2015.

¹⁶Françoise Thom, *Limba de lemn*, București, Humanitas, 1993.

5. CONCLUZII

Falimentul sistemelor totalitare este incontestabil. Dar prăbușirea unui astfel de regim poate dura decenii sau chiar mai mult. În acest caz este esențială informarea cu referire la pericolele pe care le presupune precum și la modul în care poate duce la distrugerea iremediabilă a unei populații în plan economic, politic și social. Studiind volumele *Bibliografiei Istorice a României* am observat cu satisfacție că numărul studiilor referitoare referitoare la regimul comunist din România și cele despre Revoluția din 1989 (sinteze, memorii, articole) au crescut considerabil de la an la an. Și dacă la început a predominat memorialistica, după dobândirea accesului la arhivele Securității și ale Partidului Comunist Român, istoria politică a regimului a devenit obiectul de studiu a numeroși istorici sau intelectuali de diverse alte formații, în contextul în care istoriografia occidentală condamnă totalitarismul cât timp acesta încă mai domina Europa Centrală și de Est.

Pentru studiul istoriografiei din timpul regimului comunist, specialiștii au utilizat producțiile istorico-politice din perioada respectivă (volume, periodice, broșuri, documente de partid, procese verbale) dar și materiale apărute după 1989 (memorii, jurnale, statistici, interviuri). Cu timpul au început să fie accesate documente de arhivă din țară (ale Securității și ale P.C.R.) sau din exterior. Autorii literaturii referitoare la regim au pornit de la aceleași tipuri de surse, în funcție de perioada și locul redactării lucrării. Istoricii occidentali au avut un avantaj față de exilații care au scris înainte de 1989 iar exilații (disidenții) au fost la rândul lor avantajați de faptul că au avut posibilitatea să scrie în exil. Cei care au publicat înainte de Revoluție au venit cu ajustări și completări după căderea regimului. În ciuda măsurilor luate de regim pentru a descuraja orice formă de disidență, aceasta a existat în strânsă legătură cu exilul. Mai precis, disidența declarată era urmată de anchete, sancțiuni, pedeapsa cu închisoarea sau părăsirea țării pentru un stat care primea refugiați români. Disidența nedeclarată este mai greu de cuantificat dar se manifesta prin refuzul de a publica sau de a participa la anumite evenimente publice, folosirea unui limbaj dublu, proliferarea glumelor politice și alte strategii aparent permise pentru a evita suprasaturații și izbucnirea unor revolte similare celor din Ungaria sau Cehoslovacia. Pe de altă parte nici amploarea exilului nu este mai ușor de determinat. Au existat, desigur mai

multe categorii de emigranți începând cu Al Doilea Război Mondial care au ajuns în state precum Franța, Germania, Marea Britanie sau S.U.A. Victor Frunză a declarat că a avut foarte puține legături cu exilul românesc deoarece de multe ori anumiți indivizi îi trezeau suspiciuni și păreau să aibă o agendă secretă, motiv pentru care a dus o existență foarte retrasă, chiar și după 1989 în ciuda implicării temporare în viața politică. Pe de altă parte Ghiță Ionescu nu a trăit experiența totalitară dar a fost extrem de activ în denunțarea regimului în exterior, stabilindu-se în final la Londra, fiind revendicat drept „politolog britanic de origine română”. Vladimir Tismăneanu se consideră un exponent al disidenței interioare până la părăsirea țării și apoi un opozant suficient de puternic să conteste în presa internațională articolele „de lemn” ale lui Nicolae Ceaușescu.

Cu toții au avut parte de o experiență personalizată cu regimul comunist, chiar dacă Ghiță Ionescu l-a combătut doar din exterior. Faptul că au scris o istorie politică a regimului, uneori în condiții extrem de vitrege (Victor Frunză), uzând de o colecție uriașă de amintiri (Vladimir Tismăneanu) sau au prevăzut succesiunea lui Ceaușescu (Ghiță Ionescu) i-a transformat în candidați perfecți pentru acest studiu. În ceea ce-i privește pe istoricii occidentali, volumele acestora au luat naștere atât în urma unei documentări sistematice dar au purtat și amprenta primelor contacte cu regimul comunist. Putem aminti primele conversații în limba română ale lui Dennis Deletant cu un ofițer al Securității, prăbușirea cu motoreta în gardul unei fabrici de armament a lui Katherine Verdery, un alt ofițer al Securității și fusta prea scurtă a istoricului Catherine Durandin, afinitatea lui Keith Hitchins pentru identitatea noastră națională.

Conștienți și de existența altor lucrări care poate ar corespunde parțial profilului creat, considerăm că autorii selectați constituie cazuri unice prin contextul redactării cât și prin specificul stilului narativ, un volum remarcându-se prin caracterul predictiv, altul prin foia de Biblie pe care a fost scris, din perspectiva unui disident din țară sau din exil. Nu putem omite britanicul căsătorit cu o româncă și care și-a scris lucrarea beneficiind de importante informații chiar din interior, antropologul american care a vizitat satele din centrul Transilvaniei, istoricul francez ce l-a însoțit pe tânărul și, spre final, perdantul Ceaușescu, în periplusul său, asemeni unei umbre, în timp ce studiile unui alt autor american evoluau cronologic, începând cu epoca modernă până în perioada postcomunistă.

6. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Humanitas, 2011.
2. Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Humanitas, 1998.
3. Boia, Lucian, *Mitologia științifică a comunismului*, București, Humanitas, 2011.
4. Boia, Lucian, *Mitul democrației*, București, Humanitas, 2007.
5. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2006.
6. Boia, Lucian, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, București, Humanitas, 2016.
7. Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, ediția a III-a, București, Fundația Academia Civică, 2010.
8. Durandin, Catherine, *Nicolae Ceaușescu. Adevăruri și minciuni despre un rege comunist*, București, Nemo, 1992.
9. Frunză, Victor, *Istoria comunismului în România*, ediția a III-a, București, EVF, 1999.
10. Hitchins, Keith, *A Concise History of Romania*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
11. Ionescu, Ghiță, *Comunismul în România*, București, Litera, 1994.
12. Mihalache, Andi, *Istorie și practici discursive în România democrat-populară*, București, Albatros, 2003.
13. Moisa, Gabriel, *Clio în zodia ideologizării. Interferențe politico-istoriografice în România comunistă*, Cluj-Napoca, Mega, 2013.
14. Moisa, Gabriel, *Direcții și tendințe în istoriografia românească 1989-2006*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2007.
15. Moisa, Gabriel, *History, Ideology and Politics in Communist Romania*, Budapesta, Eötvös Loránd University, 2012.
16. Müller, Florin, *Politică și istoriografie în România 1948-1964*, Cluj-Napoca, Nereamia Napocae, 2003.
17. Thom, Françoise, *Limba de lemn*, București, Humanitas, 1993.
18. Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Polirom, 2005.

19. Velimirovici, Felician, *Istorie și istorici în România comunistă (1948-1989)*, Cluj-Napoca, Mega, 2015.
20. Verdery, Katherine, *Socialismul. Ce a fost și ce urmează*, Iași, Institutul European, 2003.
21. Zub, Alexandru, *Clio sub semnul interogației. Idei, sugestii, figuri*, Iași, Polirom, 2006.
22. Zub, Alexandru, *De la istoria critică la criticism (Istoriografia română sub semnul modernității)*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
23. Zub, Alexandru, *Discurs istoric și tranziție. În căutarea unei paradigme*, Iași, Institutul European, 1998.
24. Zub, Alexandru, *Istorie și finalitate. În căutarea identității*, Iași, Polirom, 2004.
25. Zub, Alexandru, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură*, Iași, Institutul European, 2000.